

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті висвітлюється проблема організації соціальної адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах дошкільного освітнього закладу, визначено основні методи формування соціальної компетенції дошкільників у відповідності до їхньої вікової категорії.

Ключові слова: діти з порушеннями інтелекту, дошкільники, соціальні компетентності, соціальна адаптація.

The article highlights the problem of organizing the social adaptation of children with intellectual disabilities in a preschool educational institution, identifies the main methods of forming the social competence of preschoolers in accordance with their age category.

Key words: children with intellectual disabilities, preschoolers, social competencies, social adaptation.

Сьогодні, фахівці виділяють різні групи компетентностей учнів. Найбільш значимі з них - ключові, базові, універсальні компетентності, напряду не пов'язані з змістом конкретних предметів, але в той же час їх розвиток може і повинен відбуватися на всіх предметних заняттях. Одна з провідних ключових компетентностей - соціальна. Це здатність особистості розуміти, приймати і виконувати різні соціальні норми і правила, виконувати різні соціальні ролі [4].

Соціальна адаптація дітей з інтелектуальними порушеннями, в тому числі формування їх соціальних компетентностей, входить в число актуальних проблем сучасної спеціальної педагогіки і психології (Бгажнокова І.К., Воронкова В.В., Гладка В.В., Дашевская Е.Ю., Долженко А.І., Забрамная С.Д., Закрепіна А.В., Логінова Є.Т., Кислякова Ю.Н., Кузьмицька М.І., Маллер А.Р., Мозжалова Ю.В., Моржін Е.В., Павлова Н.П., Платонова Н.М., Рябова Н.В., Цікото Г.В., Шинкоренко В.А., Шіпідин Л.М., Шульженко Н.В. та ін.).

Під соціальною адаптацією дітей у навчальному закладі розуміють спеціально організований безперервний освітній процес звикання дитини до умов соціального середовища через засвоєння нею правил і норм поведінки, прийнятих у суспільстві [3].

Якщо ж мова йде про дітей з порушеннями інтелекту, то необхідні спеціальні заходи соціальної адаптації та реабілітації, які зможуть забезпечити даній категоріям дітей не тільки входження в соціум, а й реалізацію їх творчих здібностей та робочого потенціалу. З точки зору соціальної адаптації, група дітей з порушеннями інтелекту є найбільш проблемною через обмеженість їх можливостей [3].

Процес інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями ускладнений в першу чергу тим, що сучасний дитячий, а іноді і дорослий колектив не готовий прийняти особливу дитину такою, якою вона є.

Перше соціальне суспільство, в яке потрапляє дитина - це дошкільний навчальний заклад і перша проблема, з якою стикається сім'я дитини з інвалідністю - це важкий процес адаптації, обумовлений особливостями психофізіологічного розвитку.

Отже, соціальна адаптація - складний процес, при якому відбуваються різні кількісні та якісні зміни функцій і структури окремих органів і цілого організму, відповідно до специфічної обстановки, до змін навколишнього середовища [4].

Вона є універсальним засобом живого організму, що виявляється на різних його рівнях: від елементарного акту пристосування живого організму до середовища до найскладнішої соціальної і професійної інтеграції людини, яка представляє собою процес взаємодії з навколишнім зовнішнім середовищем.

Адаптація представляє собою складне явище, яке включає не тільки збереження і зміну біологічних, а й соціальних функцій - здатності брати участь в суспільно-корисній праці, здійснювати свою творчу діяльність, створювати і підтримувати оптимальні умови для фізичного, духовного і соціального благополуччя.

Особливо це необхідно коли ситуація, що має місце в суспільстві, вимагає від індивіда сильних адаптивних механізмів для того, щоб витримати напругу практично в усіх напрямках його життєдіяльності.

Соціальна адаптація і орієнтація дітей з порушеннями інтелекту істотно ускладнена в силу обмежень, накладених дефектом - порушенням пізнавальної діяльності. На відміну від дітей в нормі, у яких соціальний розвиток відбувається мимоволі і спонтанно, діти з обмеженими можливостями розвитку не в змозі самостійно освоїти зразки вирішення соціальних та побутових завдань [3].

Особистість дитини з інтелектуальними порушеннями формується тільки за умови цілеспрямованого навчання і виховання. Практика показує, що багато випускників дошкільних закладів виявляються безпорадними в самостійному житті. Вони часто відчують значні труднощі у встановленні контакту з членами дитячого колективу, однолітками, не беруть участі у заходах навчального закладу [6].

Весь процес навчання і виховання дитини з порушеннями інтелекту у спеціальних установах, де навчаються такі діти, спрямований на розвиток механізмів, що забезпечують його адаптацію до різних умов життя.

Вся навчально-виховна діяльність закладу, в першу чергу, спрямована на формування соціальної життєвої компетенції вихованців, тобто готовності випускників до успішної інтеграції в суспільство, здатності реалізуватися в житті.

Компонентами соціальних компетенцій визначено [5]:

- розвиток адекватних уявлень про власні можливості і обмеження,
- про необхідне у життєзабезпеченні,
- здатності вступати в комунікацію з дорослими і однолітками з питань створення спеціальних умов для перебування в закладі,
- свої потреби,
- оволодіння соціально-побутовими навичками, що використовуються в повсякденному житті,
- оволодіння практичними навичками комунікації; диференціації і осмислення картини світу і її тимчасово-просторової організації,
- осмислення свого соціального оточення і освоєння відповідних віку системи цінностей і соціальних ролей.

У спеціальній психолого-педагогічній літературі основними методами формування соціальної компетенції у дошкільників визначено [2]:

1. Гра [2]. Гра - важливий засіб самовираження дітей, проба сил, соціально-педагогічна форма дитячого життя. Сюжетно-рольова гра - це шлях до пізнання самого себе, своїх можливостей, своїх меж.

У грі дитина навчається управляти собою: відбуваються якісні зміни в психіці дітей, формування основних психічних процесів і властивостей особистості, що особливо важливо для корекційної роботи з дітьми-олігофренами.

У сюжетно-рольових іграх навчаються засвоюють правила поведінки в суспільстві, знайомляться з професіями, вчать поводитися в громадських місцях, користуватися послугами різних підприємств і установ.

2. Практичні вправи [2]. Велике значення має оволодіння дітьми не теоретичними відомостями, а практичними вміннями і навичками, тому що відомості не підкріплені

діями, не сприятимуть підготовці до самостійного життя. При проведенні практичних робіт вирішуються завдання виховання:

- особистісних якостей: працьовитість, акуратність, терпіння, посидючість;
- організація праці: дбайливе ставлення до пропонуванних матеріалів;
- розвиток уваги, спостережливості, пам'яті, кмітливості.

3. Експерсії [2]. Експерсії носять не тільки пізнавальний характер. Вони будуються таким чином, щоб учні виконували різного роду практичні завдання, які вимагають контакту з незнайомими людьми.

Результатом проведення експерсій є те, що діти навчаються і опановують комунікативні навички, отримують знання про професії дорослих, значення праці в житті;

– правильно формулюють питання до працівників торгівлі, зв'язку, транспорту;

– добре орієнтуються в тих послугах, які їм надають;

– накопичують уявлення і знання про норми культури поведінки;

4. Бесіда [2]. Бесіда на заняттях є одним з основних методів навчання і застосовується в поєднанні з сюжетно рольовими іграми, різними практичними роботами: замальовками, вправами та іншими видами робіт. Тривалість розмов регулюється в залежності від теми, завдань заняття. Супроводжується бесіда наочним матеріалом.

Отже, процес навчання і виховання, спрямований на формування особистості дитини, корекцію вад розвитку, створює передумови соціальної адаптації школярів з порушеннями інтелекту.

Ще Л.С. Вигодський в статті «К психологии та педагогике детской дефективности» критикував концепцію антисоціальності дітей з порушеннями інтелекту. Існуюча в той час практика навчання і виховання дітей у спеціальних закладах орієнтувалася тільки на дефект своїх учнів, посилюючи тим самим їх особливості, і не враховувала загальносоціальні завдання виховання дітей і те збережене, що може послужити основою їх соціальної адаптації. Отже, допомогти особистості активно включитися в соціальне середовище, в суспільну працю - одне з головних завдань навчання і виховання дитини з порушеннями інтелекту [1].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисова О.Ф. Формирование социальной компетентности детей дошкольного возраста: автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.07.: - Челябинск, 2009. - 24с.;

2. Бородин В.А. Социализация детей с ограниченными возможностями здоровья: педагогические технологии: учебно - методическое пособие для студентов высших учебных заведений. - Челябинск: Цицеро, 2012.-216 с.

3. Котова И.Б. Социализация и воспитание. - Ростов н/Д: Изд-во Ростовского пед. ун-та, 1997. — 144 с.;

4. Островська К.О. Особливості соціальної компетентності у дітей з особливими потребами // Практична психологія і соціальна робота. К., 2013. - № 5. - С. 52–56.;

5. Селевко Т.К. Компетентности и их классификация // Народное образование. - 2004. - № 4. - С. 138.;

6. Солодянкіна О.В. Социальное развитие ребенка дошкольного возраста. /О.В. Солодянкіна. - М.: АРКТИ, 2006 - 88с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка Ляшко В.В.